

Toponimie gilorteană

VASILE GH. ŞEGA

Dintre multiplele aspecte și cauze ce au determinat fixarea unui nume de loc — toponim — se pare că înfățișarea generală oferită ochiului omenesc a fost mai frecventă inițial.

Considerăm că generice ca munte, deal, cîmpie, poiană, pîrîu, rîu și altele au fost, la început, fără determinative, dar în evoluția istoriei societății, oamenii fiind nevoiți să-și lărgească raza de activitate, au simțit nevoia singularizării, să individualizeze munții, dealurile, pîraele, rîurile etc., apărînd Dealul Mare, Piscu Lung, Lacul fără fund, rîul Jiu, rîul Olt, bineînțeles, în grafia și limbajul timpului respectiv, adăugîndu-li-se, mai apoi, unele antroponime datorită unor întîmplări demne de reținut, cum e cazul cu Părău lu Ion și Părău lu Micilă, în care au fost găsiți morți Ion și Micilă, copii rătăciți pe o vreme de iarnă grea, cînd satul întreg intra în bejenie din cauza zvonului că vin tătarii. Tată neavînd, mama fiind bolnavă, au fugit și ei cu lumea ceilaltă, dar ei fiind nesupraveghiați, nepurtîndu-le nimeni de grijă, s-au rătăcit și au fost găsiți, la cîteva zile, morți, în limbajul local cele două pîraie primind numele de Părău lu Ion și Părău lu Micilă.

Uneori, forma terenului a reținut atenția omului din jur permițîndu-i unele analogii și comparații, cum e situația toponimelor „Belciugu de Sus“ și „Belciugu de Jos“ din hotarul comunei Jupînești, Gorj, unde Gilortul face două meandre mai mari asemănătoare verigii de lanț, aproape rotunde ca „belciugul“, cercelul de sîrmă ce se pune în extremitatea maxilarului superior al porcului ca să nu mai poată rîma, scurma în ogor sau în livadă. De ce li se zice Belciugu de Sus și Belciugu de Jos este ușor de înțeles.

Actualul „Belciugu de Jos“ este atestat documentar sub forma „BELCIG“, încă de la 1583. În „Documente Slavo-Române“ adunate și publicate de Al. Ștefulescu, la pg. 232, citim : ...pentru ca să le fie moșie în Broșteni din partea lui Stoica 5 locuri de arătură, însă să se știe a-nume în siliște 2 și la belciug I și la baltă I...“

Tot prin analogie și comparație se explică și toponimul „Burdufuri“ situat tot în lunca Gilortului, dar în satul Ștefănești, pendinte de orașul Tg.-Cărbunești. Se știe că burduful este un obiect confecționat

din piele, în care se păstra brânza ori se ducea apă, vin ș.a. (Toma Alimoș“ bea vin din burdușel“.

În perimetrul Ștefăneștilor, Gilortul face mai multe meandre și are mai multe vaduri, schimbându-și adeseori cursul când pe unul când pe altul, cu dese reveniri, în cât terenul cuprins între aceste meandre și vaduri la suprafață au înfățișarea unor burdufuri, iar subsolul este, cum zic localnicii, burdușit, plin cu apă, fapt ce i-a determinat să denumească aceste terenuri, din lunca Gilortului, „Burdufuri“.

Tot în lunca Gilortului, locuitorii satului Vidin, vecin cu orașul Tg.-Cărbunești, la asemenea terenuri le zic „Între Giloarte“.

Vîneață este un toponim în satul Bobu, comuna Scoarța și se referă la un teren mlăștinos cu scurgeri spre râul Blahnița.

În valea Gilortului, vîneață încă este un apelativ denumind în general terenurile mlăștinoase ce au scurgeri spre o vale. Comparînd aceste scursori din terenurile mlăștinoase și izvoarele subterane cu venele din trupul omului, le-a zis vînețe, pluralul de la „vînă“, forma populară din venă.

Avînd în vedere așezarea geografică și forma terenului pe care se află satul „Bălcești“ din comuna Ciocadia-Bengești, tot pe valea Gilortului, considerăm că la baza acestui toponim stă tot un radical cu înțelesul de mlaștină, loc strîmt — „bîlc“, etimon mult discutat și controversat ca origine. Vezi „Istoria limbii române, Edit. Acad. R.S.R., Buc. 1969, vol. II, pg. 337 și Iorgu Iordan, Toponimia românească, pg. 54 și 157.

Satul Bengești este atestat documentar în 1628 și de numele lui se leagă amintirea opozantului filoturc Ilie Știrbei și a lui Staico Bengescu, consilier imperial în vremea stăpînirii austriace asupra Olteniei (1718—1739).

Scursorile Măcării, pronunțat mai frecvent „Măcării“ este un teren mlăștinos asemănător „vînețelor“, numai că la suprafață este mai mult acoperit cu verdeață și turbă. În ce privește originea etimonului trebuie căutată în „mlăcărie“ din „mlacă“ ce însemnează tot mlaștină. Pentru „mlacă“ = mlaștină cf. Iorgu Iordan, Top. Rom. pg. 54.

Cum se vede, horonimul „Măcării“ a rezultat prin sincoparea consoanei —l— din „Mlăcărie“ dînd „Măcărie“, „Măcării“.

Tot un caz de sincopare vedem și în horonimele Ciobanu Mare și Cibanu Mic, nume de munți din apropierea izvoarelor Gilortului. De data aceasta s-a sincopat vocala —o— dintre prima și a doua silabă, așa că de la genericul „cioban“ s-a ajuns la „ciban“, respectiv muntele Cibanu Mare și Cibanu Mic.

În „Documente Slavo-Române relative la Gorj“, publicate de Al. Ștefulescu, la pg. 52, aflăm că muntele „Cibanu“ este atestat documen-

tar încă de la 1545/46, după cum confirmă Matei Basarab voevod, care prin documentul domnesc dat în 18 ianuarie 1644, întărește lui Udrea postelnicul Bibescu și fraților lui peste mai multe cumpărături ale tatălui lor Vlăduțu post. din Bibești și în muntele „Ciobanu“, fiindcă a văzut cartea dată de Mircea voevod, fiul lui Radu voevod „de când a fost cursul anilor 7054 (1545/46)“...

În horonimul „Măileasa“ întâlnit și cu forma de plural „Măilesele“ avem o sincopare a silabei —nă— din „Mănăileasa devenind „Măileasa“.

Mănăileasa este forma de feminin de la Mănăilă cu pluralul Mănăilești, pentru care cf. Documenta Romniae Historica, B. Țara Românească, vol. XXIV, pg. 462—463.

Mănăileasa este atestat documentar la 1451, iulie. s.v. Doc. rom. Hist., vol. I. pg. 179—181.

În vorbirea curentă a localnicilor muntelui Măileasa i se mai zice și Nopteasa, fiind orientat spre nord și ca atare avînd puțină expunere la soare.

Molivișu este un horonim gilortean generat din „molid“, rășinos ce populează munții noștri.

Din neogrecescul „molybdos“, prin căderea terminației —os și sincoparea consoanei —b— s-a ajuns la „molid“, dar pentru forma de colectivitate Moliviș, consoana —b— a evoluat în „v“ ca din *beteranus* în *veteran* și primind sufixul slv. —iș s-a ajuns la „Moliviș“.

Corșoru, toponim, nume de sat, din comuna Alimpești — Gorj este de asemenea urmare a sincopării silabei —bi— din Corbișoru la Corbșoru și apoi „Corșoru“.

Toponimele Cordești și Cordeasa au la bază apelativul „codru“, dar prin metateza lui —r— cu —d— din Codrești a dat Cordești cu femininul Cordeasa. Codreasa este o pădure seculară în comuna Săulești Gorj și Cordești este denumirea precedentă a actualului sat și comună Stejari s.v. „Indicatorul localităților din România“ Edit. Acad. R.S.R., 1974, Buc., pg. 117.

Valea Temnițelor este un hidronim în satul Crețești vecin și pendinte orașului Tg.-Cărbunești. E o vale bine adăpostită și însorită. Prin aceste împrejurimi, caselor albinelor, stupilor, li se mai zice și temniță. Ca atare, „Valea Temnițelor“ este sinonim cu „prisacă“.

Prin caracterul ei conservator, toponimia ne amintește de unele aspecte ce azi ar părea uitate sau de necrezut.

Întîlnind toponimul „Sora“, în satul Crețești, am fost nevoit să apelez la documentele mai vechi și am găsit că încă în secolul al XVI-lea, genericul de azi „sora“ apare ortografiat ca nume propriu. De fapt nu-i vorba de un substantiv propriu, ci toponimul „Sora“ adeverește

că la vremea aceea fetelor nu li se prea dădea un nume propriu, ca în zilele noastre. De fapt nici la români, în special cei săraci, nu se obișnuia ca fetele, mai ales, să aibă un nume, rămânând numai cu genericul „soror-is“.

În documentul domnesc dat de Radu cel Mare, la 9 martie 1502, citim : ...,„și din Turburea a șasea parte, pentru că sînt ocine, dedine ale Sorei. După aceea, a venit „Sora“ în fața părintelui domniei mele... Cf. Doc. Rom. Hist., B.T. Rom. vol. II, pg. 38, iar la pg. 294 citim : ...,„pentru că au venit Neacșa și Sora înaintea domniei mele“... sau mai jos...“ și i-au vîndut Neacșa și Sora de a lor bunăvoie“.

Că „pocivam“ în limba slavonă înseamnă „a se odihni“ nu mai știe nici un vorbitor din „Pociovaliștea“ : de lîngă Novaci, dar an de an, pe aci se odihnesc păstorii cu turmele înainte de a sui la munte sau toamna înainte de a lua drumul iernatului spre cîmpia Bărăganului sau a Banatului. A se vedea Dicționar BULGAR-ROMÂN de Gh. Bolocan, Edit. Științifică, Buc., 1972, pg. 361.

„Priodiște“ este un toponim și hidronim în satul Socu, comuna Bărbătești Gorj. Nici aici socenii nu mai știu că în limba slavă înseamnă „loc de trecere pentru vînat“, dar știu că din „Priodiște“ nici un vînat nu venea cu tolba goală și că adeseori în „Priodiște“ se făcea pîndă pentru vînatul lupilor.

Dacă existența, odinioară, în țara noastră, a „brebului“ (Castor fiber), rozător înrudit cu castorul este demonstrat cu ajutorul toponimiei, Părău Brebului, în hotarul satului Ohaba, comuna Bălănești, Gorj și în alte părți, s.v. Indicatorul localităților din România, Edit. Acad. R.S.R., 1974, pg. 47 și 91, tot așa și existența, cîndva, în valea Gilortului a „Sorliței“, (Gipaetus barbatus), o specie de vultur, este confirmată de toponimul „Sorlița“ pesc în aria satului Socu, comuna Bărbătești, Gorj.

Piscu Soavii, toponim în vecinătatea „Sorliței“ și Soava, numele unui cătun din comuna Săcelu amintesc de o altă specie de vultur ce a existat prin întinșii codri ai văii Gilortului și împrejurimi. După reforma administrativă din 1968 cătunul „Soava“ i s-a schimbat numele în „Jariștea“. Este neînregistrat de mai sus amintitul Indicator al localităților din România.

„Bolca“ este numele unui lac și pîrîu ce pornește din acest lac Pîrîul se varsă în Blahnița, la nord de satul Săcelu, iar lacul se află în apropierea cătunului Soava (Jariștea).

Pe suprafața lacului apăreau o mulțime de bășicuțe, bolboroși, datorită faptului că în lac erau și izvoare de ape minerale cu gaze. În prezent lacul este pe cale de secare fiindcă circulînd multe legende prin care se spunea că acolo ar fi aruncate comori, oamenii au adîncit

scurgerea lacului. Etimonul „Bolca“ are la bază verbul „a bolcăni“ sinonim cu a bolborosi, verb neatestat de Dicționarul limbii române moderne, dar care în vorbirea localnicilor se întâlnește.

„Dîlbanu“ este numele unui munte din apropierea unuia din izvoarele Gilortului și este atestat încă de la 1468. În Toponimia românească, la pg. 105, Iorgu Iordan îl sinonimează cu „adînc“. Documentele demonstrează că denumirea nu-i se datorește înfățișării, aspectului general ce-l prezintă, ci-i vorba de un patronim. Sin. Doc. Sl. Slv. Rom. cu privire la Gorj, Al. Ștefulescu și în Doc. Rom. Hist., B.T. Rom. vol. I, pg. 225, citim : „Dă domnia mea această poruncă lui „Dălban“ cu fiii lui, ca să le fie muntele de la Adrian jumătate“...

Iată dar, cât de imperios se impune necesitatea studierii toponimiei atât din documente cât și la fața locului, toponimia dovedindu-se a fi o adevărată istorie nescrisă cu un bogat și real tezaur informațional.